

પાઠ 21

પાઠ

આજકાલના વિદ્યાર્થીઓ

મનુ : ઉષા, કાલે પિક્ચર જોવા જઈએ?

ઉષા : કેમ કાલે કૉલેજમાં નથી જવાનું?

મનુ : તું કહ્યા કરતી હતીને કે હું ક્યારેય રજા લેતો નથી. કાલે તો વગર રજાએ રજા છે. અમારી કૉલેજમાં એક દુર્ઘટના ઘટી. કેમિસ્ટ્રીલેબમાં એક વિદ્યાર્થીનીના શરીર પર એસિટિક પ્રવાહી પડવાથી તે ઢાઝી ગઈ અને અત્યારે તે હોસ્પિટલમાં દાખલ થઈ છે.

ઉષા : અરે! આ તો ખૂબ ખોટું થયું પણ એથી કૉલેજમાં રજા કેમ?

મનુ : કેમિસ્ટ્રીલેબની સ્થિતિ સારી નથી. દુર્ઘટના થતાં સુરક્ષાની સુવિધાઓ પણ સારી નથી. તેથી આ દુર્ઘટના બની અને આને જ મુદ્દો બનાવીને કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ હડતાલ કરી રહ્યા છે.

ઉષા : શું તે કેમિસ્ટ્રીના પ્રોફેસર અને પ્રિન્સિપાલને નથી મળ્યા?

મનુ : મળ્યા હતા. પ્રિન્સિપાલે તેમને સમજાવ્યા પણ છતાં તે હડતાલ પર ઉતરી ગયા અને તેમની માંગ છે કે કેમિસ્ટ્રીના પ્રોફેસરને કૉલેજમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવે.

આજ કલ કે વિદ્યાર્થી

મનુ : ઉષા, કલ પિક્ચર देखने चलें?

ઉષા : क्यों कल कॉलेज नहीं जाना है?

મનુ : तुम कहा करती थीं न कि मैं कभी छुट्टी नहीं लेता! कल तो कॉलेज की छुट्टी है। आज हमारी कालेज में एक दुर्घटना घटी। केमेस्ट्री लेब में एक विद्यार्थीनी के बदन पर तेजाबी जल गिरने से वह जल गई और अभी वह अस्पताल में दाखिल हुई है।

ઉષા : अरे! यह तो बहुत बुरा हुआ! लेकिन इस से कालेज में छुट्टी क्यों?

મનુ : केमेस्ट्री लेब की हालत अच्छी नहीं है। दुर्घटना होने पर सुरक्षा की सुविधाएँ भी अच्छी नहीं हैं। इसीलिए यह दुर्घटना हुई और इसी को मुद्दा बना कर कुछ विद्यार्थी हड़ताल कर रहे हैं।

ઉષા : क्या वे केमेस्ट्री प्रोफेसर और प्रिन्सीपाल से नहीं मिले?

મનુ : मिले थे। प्रिन्सीपाल ने उन्हें समझाया भी। लेकिन वे नहीं माने और आखिर हड़ताल पर उतर गए। उनकी माँग है कि केमेस्ट्री प्रोफेसर को कॉलेज से निकाल दिया जाए।

ઉષા : મને તો લાગે છે કે આ બધું તમારી કૉલેજના યુનિયન લીડર નરેન્દ્રનું જ કામ હશે.

મનુ : તેં સાચું જ કહ્યું. તે છોકરો આ વખતે પણ ચૂંટણી લડી રહ્યો છે. તે જ છોકરો સવારે પોતાના સાથીઓની સાથે ક્લાસમાં આવીને બીજા છોકરા-છોકરીઓને ધમકાવવા લાગ્યો. તેની ધમકીથી ડરીને છોકરા-છોકરીઓ તેની સાથે જવા લાગ્યા.

ઉષા : બસ. તે બોલ્યો અને છોકરા-છોકરીઓ ચાલ્યા ગયા.

મનુ : પછી શું? તેમને તો રજા મળી ગઈ. બીજી એક વાત પણ છે.

ઉષા : તે શું છે?

મનુ : કૉલેજમાં ચૂંટણીનો આ ઉન્માદ ખૂબ જ ખરાબ રીતે છવાઈ ગયો છે. ચૂંટણી આવતાં જ આખું વાતાવરણ ડહોળાઈ જાય છે. છોકરાઓનાં જુદાંજુદાં જૂથ બનવા લાગે છે. આ જૂથોના ઉન્માદને જોઈને તો બધાનું કાળજુ કાંપવા લાગે છે.

ઉષા : કૉલેજમાં જ કેમ? શાળામાં પણ આ જ પરિસ્થિતિ છે. કેટલીકવાર તો છોકરા છોકરીઓ એટલી ધમાલ કરે છે કે ભણવાનું મુશ્કેલ થઈ જાય છે. વિશેષ તો પરીક્ષાના દિવસોમાં વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષાખંડમાં ખુલ્લેઆમ નકલ કરે છે. હવે તો આ લોકો એકબીજાનામાં જોઈને જવાબો લખવા લાગ્યા છે.

ઉષા : મુझे तो लगता है कि यह सब तुम्हारे कालेज के युनियन लीडर नरेन का ही काम होगा।

मनु : तुमने ठीक ही कहा। वह लडका इस बार भी चुनाव लड रहा है। वही लडका सवेरे अपने साथियों के साथ क्लास में आकर अन्य लडके लडकियों को धमकाने लगा। उसकी धमकी से डरकर लडके-लडकियाँ उसका साथ जाने लगे।

ઉષા : बस! वह बोला और लड़के-लड़कियाँ चले गए?

मनु : फिर क्या? उनको तो छुट्टी मिल गई और एक बात भी है।

ઉષા : वह क्या है?

मनु : कॉलेजों में चुनाव का उन्माद बहुत बुरी तरह छा गया है। चुनाव आते ही सारा वातावरण बिगड़ जाता है। लड़कों के अलग-अलग दल बनने लगते हैं। इन दलों के उन्माद को देख कर तो सबके कलेजे काँपने लगते हैं।

ઉષા : कालेज में ही क्यों? स्कूलों में भी यही हालत है। कई बार तो लड़के लड़कियाँ इतनी कमाल करते हैं कि पढ़ाना कठिन हो जाता है। विशेष रूप से परीक्षा के दिनों में। विद्यार्थी परीक्षा लेते हैं। अब तो ये लोग एक दूसरे की उत्तर पुस्तिकाओं में ही लिखने लगे हैं।

મનુ : તેમને નકલ કરતાં રોકવામાં આવે તો ધમકાવા લાગે છે. કેટલાક વિદ્યાર્થી તો ચાકું પણ બતાવવા લાગ્યા છે.

ઉષા : સાચું કહી રહ્યા છો. ગયા વર્ષે અમારી શાળાના પરીક્ષાખંડમાં આવી ઘટના ઘટી. જો આવું જ ચાલતું રહ્યું તો નિરીક્ષકને પરીક્ષાખંડથી બહાર બેસવું પડશે.

મનુ : જો આવું જ ચાલતું રહ્યું તો શાસનને વિદ્યાર્થીઓની આ પ્રકારે કરવામાં આવતી સ્વછંદતા પર અંકુશ લગાવવો પડશે.

ઉષા : મને તો વિદ્યાર્થીઓનો આવો વ્યવહાર બિલકુલ સારો નથી લાગતો.

મનુ : વિદ્યાર્થીઓ તો એ ઈચ્છે છે કે તાસ ન લેવાય અને તેમને પુસ્તકો પણ વાંચવાં ન પડે. બધું જ તેમની ઈચ્છાથી ચાલે તો બધા ખુશ, નહીં તો નાખુશ. આજકાલના કેટલાય વિદ્યાર્થી વગર વાંચે જ પાસ થવા ઈચ્છે છે. જો આવું થઈ જાય તો તેમના માટે બહુ ખરાબ થશે.

ઉષા : પણ આ સૌ ભાગ્યની વાત છે કે અત્યારે પણ કેટલાક એવા વિદ્યાર્થી છે કે જે વાચવા ચાહે છે અને વાંચીને જ પરીક્ષા પાસ કરવા ઈચ્છે છે. આવા વિદ્યાર્થીઓ જ જીવનમાં કંઈક કરી બતાવે છે.

મનુ : इन्हें नकल करते रोकते तो धमकाने लगते हैं। कई विद्यार्थी तो चाकू तक दिखाने लगे हैं।

उषा : सच कह रहे हो। गत वर्ष हमारे स्कूल में भी परीक्षा भवन में ऐसी ही घटना घटी। अगर ऐसा ही चलता रहा तो पर्यवेक्षकों (इन्वेजीलेटरों) को परीक्षा भवन के बाहरे ही बैठना पड़ेगा।

मनु : यदि ऐसा ही चलता रहा तो शासन को विद्यार्थियों द्वारा इस प्रकार की जाने वाली स्वेच्छाचारिता पर रोक लगानी पड़ेगी।

उषा : मुझे तो विद्यार्थियों का ऐसा व्यवहार अच्छा नहीं लगता।

मनु : विद्यार्थी तो यह चाहते हैं कि, पीरियड नहीं लिए जाएँ। उन्हें पुस्तकें भी नहीं पढ़नी पड़ें। सब कुछ उनकी इच्छा से चले तो सब खुश, नहीं तो नाराज़। आजकल के कई विद्यार्थी बिना पढ़े ही उत्तीर्ण होना चाहते हैं। यदि ऐसा हो जाए तो उनके लिए बहुत अच्छा है वरना बुरा।

उषा : लेकिन यह सौभाग्य की बात है कि अभी भी कुछ ऐसे विद्यार्थी हैं जो पढ़ना चाहते हैं और पढ़कर ही परीक्षा पास करना चाहते हैं। ऐसे विद्यार्थी ही जीवन में कुछ कर दिखाते हैं।

मनु : उषा, शाळाना शिक्षक व विद्यार्थीओने अनुशासित जवननो आधार अने आकार आपी शके छे.

उषा : अेनो मतलब अे छे के तुं बधी जवाबदारी अमारा पर व छोडी दे छे.

मनु : ना, ना. अेवी वात नथी. तुं पण शं आटली अेवी वातमां गुस्सो करवा लागी? कौलेजना अध्यापको पर पण जवाबदारी छे. में तो मारा शाळा शिक्षकोने याद करी अेवुं कीधुं. हुं ज्यारे शाळामां भएतो हतो त्यारे बधा विद्यार्थीओ शिक्षकोनो भूज आदर करता हता अने तेमनाथी डरता पण हता.

उषा : डरता हता के स्नेह करता हता.

मनु : श्रीमतीज भूल थई गई. माफ करो. शाळामां शिक्षक बाणकोने स्नेह करता हता अने बाणको पण तेमने स्नेह करतां हतां.

उषा : सारुं, आ चर्चा आपणे अहीं व समाप्त करीअे. ठीठो, कंईक नास्तो करो.

मनु : उषा, स्कूल शिक्षक ही विद्यार्थियों को अनुशासित जीवन का आधार तथा आकार दे सकते हैं।

उषा : इस का मतलब यह है कि आप पूरी जिम्मेदारी हम पर ही छोड़ देते हैं!

मनु : नहीं नहीं, ऐसी बात नहीं है। तुम भी क्या इतनी सी पर गुस्सा करने लगी? कालेज के अध्यापकों पर भी जिम्मेदारी हैं। मैंने तो अपने स्कूल शिक्षकों को याद कर ऐसा कहा। मैं जब स्कूल में पढता था तब सभी विद्यार्थी शिक्षकों का बहुत आदर करते थे। उनसे डरते भी थे।

उषा : डरते थे या स्नेह करते थे।

मनु : श्रीमती जी भूल हो गई। क्षमा कीजिए। स्कूल में शिक्षक बच्चों से स्नेह करते हैं और बच्चे भी उनसे स्नेह करते हैं।

उषा : अच्छा, यह बहस हम यहीं समाप्त करें। उठीए, कुछ नाश्ता कीजिए।

शब्दार्थ

गुजराती शब्द	हिंदी अर्थ
पिकचर	चलचित्र
रज	छुट्टी
अेसिटेक प्रवाही	तेजाबी जल
भोटुं	बुरा
दाभल	दाखिल

સ્થિતિ	હાલત
છેલ્લે	આખિર
સુરક્ષા	સુરક્ષા
મુદ્દો	મુદ્દા
હડતાલ	હડતાલ
માગ	માંગ
કાઢી મૂકવું	નિકાલ દેના
આ વખતે	ઇસ બાર
ચૂંટણી	ચુનાવ
સાથી	સાથી
ધમકાવવું	ધમકાના
ડરવું	હરના
ઉન્માદ	ઉન્માદ
છવાઈ	છા
ડહોળાવવું	બિગડના
જૂથ/દળ	દલ
કાળજું	કલેજા
કાંપવું	કાંપને
ધમાલ	છમાલ
મુશ્કેલ	મુશ્કેલ/કઠિન
પરીક્ષા ખંડ	પરીક્ષા ભવન
ખુલ્લેઆમ	ખુલ્લેઆમ
નકલ	નકલ
જવાબવહી	ઉત્તર પુસ્તિકા
નિરીક્ષક	પર્યવેક્ષક
સ્વછંદતા	સ્વેચ્છચારિતા
અંકુશ	રોક
તાસ	પીરિયડ
નાખુશ	નાખુશ/નારાજ
પાસ/ઉત્તીર્ણ	ઉત્તીર્ણ
અનુશાસિત	અનુશાસિત
આધાર	આધાર
આકાર	આકાર
જવાબદારી	જીમ્મેદારી
મતલબ	મતલબ
આદર	આદર
સ્નેહ	સ્નેહ

અભ્યાસ

I નીચે આપેલાં વાક્યોનો અભ્યાસ કરો.

1.
 - 1) કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષાખંડમાં નકલ કરે છે.
 - 2) હમણાં તે હોસ્પિટલમાં દાખલા થઈ છે.
 - 3) ઘણા મજૂરો હડતાલ કરી રહ્યા છે.
 - 4) માએ પુત્રને વિદાય કર્યો.
 - 5) એમણે પાંચ હજાર રૂપિયાનું દાન કર્યું.
 - 6) મેં જાતે જ મારો ગુનો કબૂલ કર્યો.
2.
 - 1) મને તો આવો વ્યવહાર બિલકુલ સારો નથી લાગતો.
 - 2) તને કેમ આટલું જલ્દી ખોટું લાગી જાય છે?
 - 3) આવું તે ખૂબજ સુંદર લાગે છે.
3.
 - 1) આવા જ વિદ્યાર્થી જીવનમાં કંઈક કરી બતાવે છે.
 - 2) તે ન માન્યા અને આખરે હડતાલ પર ઉતરી ગયા.
 - 3) તે બોલ્યો અને છોકરા છોકરીઓ ચાલ્યાં ગયા?
 - 4) તેમને તો રજા મળી ગઈ.
 - 5) કેમિસ્ટ્રીના પ્રોફેસરને કૉલેજમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવે.
 - 6) તમે બધી જવાબદારી અમારા પર જ છોડી દીધી છે.
4.
 - 1) તે ક્લાસમાં આવીને અન્ય છોકરા-છોકરીઓને ધમકાવવા લાગ્યો.
 - 2) આ લોકો એકબીજાની ઉત્તરવહીમાંથી જ લખવા લાગ્યા છે.
 - 3) જૂથોના ઉન્માદ જોઈને તો બધનાં કાળજા કાંપવા લાગે છે.
 - 4) તું પણ શું આટલી એવી વાત પર ગુસ્સો કરવા લાગી?
 - 5) તેમને નકલ કરતાં રોકોતો ધમકાવા લાગે છે.
5.
 - 1) તેમને પુસ્તકો પણ વાંચવી નથી પડતી.
 - 2) આવું ચાલતું રહ્યું તો નિરીક્ષકને પરીક્ષાખંડની બહાર બેસવું પડશે.
 - 3) આવી સ્વછંદતા પર અંકુશ મૂકવો પડશે.

II કોષ્ટકમાં આપેલા શબ્દોમાંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરી નીચે આપેલા વાક્યો પૂરા કરો.

(દાખલ, વિદાય, કબૂલ, દાન, નકલ, હડતાલ)

- 1) વિદ્યાર્થીઓ આજના બનાવના વિરોધમાં કાલે _____ કરશે.
- 2) હમણાં શારદા હોસ્પિટલમાં _____ થઈ છે.
- 3) પરીક્ષાખંડમાં _____ કરવી સારી વાત નથી.

- 4) દાદાએ કમલાને _____ કરી.
- 5) તેણે તેનો ગુનો _____ કરવો જોઈએ.
- 6) ભાનુભાઈએ સુનામી પિડીતો માટે ઘણું _____ કર્યું હતું.

III કોષ્ટકમાં આપેલાં ક્રિયારૂપોનો યોગ્ય રૂપનો ઉપયોગ કરી નીચે આપેલાં વાક્યો પૂરાં કરો.

1. 1) લગ્નની બધી જ જવાબદારી તેમણે અમારા પર _____ હતી.
(છોડી દેવું)
- 2) મીરાંબહેને કામવાળીને ઘરમાંથી _____ છે. (કાઢી મૂકવું)
- 3) મારી ખોવાયેલી પેન _____ . (મળી જવું)
- 4) તે જલદી-જલદી પગથિયાં _____ . (ઉતરી જવું)
- 5) દરેક વ્યક્તિ જીવનમાં કંઈક _____ ઈચ્છે છે. (કરવું બતાવવું)
- 6) આજે તેઓ હોસ્ટેલ છોડી _____ . (ચાલવું જવું)

IV 'લાગ' ક્રિયારૂપનાં યોગ્ય રૂપનો ઉપયોગ કરી નીચે આપેલાં વાક્યો પૂરાં કરો.

- 1) ભૂકંપથી થયેલો વિનાશ જોઈને બધાંનાં કાળજાં કાંપવા _____ છે.
- 2) હમણાંથી મીના ખૂબ નખરાં કરવા _____ છે.
- 3) સ્નેહલ આજે સુંદર _____ છે.
- 4) રેખા અને આશાનો વ્યવહાર સારો _____ છે.
- 5) રાજેન્દ્રને બાળક ગણી જિતેન્દ્ર ઘમકાવા _____.
- 6) મેં તેને કહ્યું અને તરતજ તે ગુસ્સો કરવા _____.
- 7) સવાર સવારમાં માલણ બાગમાં ફૂલો તોડવા _____.

V ઉદાહરણ પ્રમાણે નીચે આપેલાં વાક્યોનું પરિવર્તન કરો.

ઉદાહરણ : તું પણ શું આટલી એવી વાત પર ગુસ્સો કરે છે?
તું પણ શું આટલી એવી વાત પર ગુસ્સો કરવા લાગી?

- 1) મગનભાઈ આજે છોકરાઓને ધમકાવે છે.
- 2) શિક્ષકે કહ્યું અને વિદ્યાર્થીઓ લખે છે.
- 3) કામવાળી રોજ બહેલાં આવીને કામ કરે છે.
- 4) તેઓ એક બીજાની ઉત્તરવહીમાં જ લખે છે.
- 5) તેને નકલ કરતાં કોઈ રોકે તો તે ગુસ્સામાં બોલે છે.

VI કોષ્ટકમાં આપેલા હિન્દી શબ્દોના સમાનાર્થક ગુજરાતી શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યો પૂરાં કરો.

- 1) આજે શેઠે પોતાના નોકરને ઓફિસમાંથી _____ . (નિકાલ દિયા)
- 2) ગંગાને પેટમાં તકલીફ હતી તેથી તે દવાખાનામાં _____ છે. (દાખિલ હુઈ)

- 3) દરિયા કિનારે હંમેશા _____ છે. (અચ્છા લગતા)
- 4) આજે તો અમને શિવરાત્રિની રજા _____ . (મિલ ગઈ)
- 5) યુવાનોની સ્વચ્છતા પર અંકુશ _____. (લગાના પડેગા)

VII કોષ્ટકમાં આપેલાં ક્રિયારૂપોનો યોગ્ય રૂપનો ઉપયોગ કરી નીચે આપેલાં વાક્યો પૂરાં કરો.

- 1) આવું જ ચાલતું રહ્યું તો ઘણા ભણેલા લોકોને ઘરે જ _____.
(બેસ, પડ)
- 2) કૉલેજના ખરાબ વિદ્યાર્થીઓની સ્વચ્છતા પર અંકુશ _____.
(મૂક, પડ)
- 3) આ ચોપડી તો તમારે જ _____. (વાંચ, પડ)
- 4) આજે આશાને લખવાનું કામ પૂરું _____. (કર, પડ)
- 5) જ્યોત્સનાબહેન માટે પ્રવીણભાઈએ સાડી તો _____. (લાવ, પડ)

VIII ડાબીબાજુ આપેલાં વાક્યાંશોને જમણીબાજુ આપેલાં વાક્યાંશો સાથે યોગ્ય બનાવી વાક્યો પૂરાં કરો.

1) એમણે એને દસ રૂપિયાનું	- વિદાય કર્યો.
2) માએ પુત્રને	- ફર્યા કરતા.
3) તેઓ ચાલુ પરીક્ષાએ બહાર	- આપવા લાગી.
4) તે મને ઉપદેશ	- કરવા લાગ્યું.
5) બાળક ફરિયાદ	- પસ્તાવવું પડશે.
6) મારી વાત નહીં માનો તો	- દાન કર્યું.

IX ઉદાહરણ અનુસાર 'ન' અને 'નહીં' નો ઉપયોગ કરી નીચે આપેલાં વાક્યોનાં બે-બે નિષેધવાચકરૂપ બનાવો.

ઉદાહરણ : તેમને ચોપડીઓ વાંચવી પડે.
તેમને ચોપડીઓ ન વાંચવી પડે.
તેમને ચોપડીઓ વાંચવી પડે નહીં.

- 1) છોકરાઓને કંઈ કહેવું જોઈએ.
- 2) તમારે જમ્યા પછી દૂધ પીવું.
- 3) મોટીબહેન દિવાળી પર સાસરે ગઈ.
- 4) વ્યક્તિએ પોતાને ગમે તે કામ કરવું જોઈએ.
- 5) મણીબહેને સ્વયંસેવી સંસ્થામાં દાન કર્યું.

- X નીચે આપેલા હિન્દી શબ્દોના સમાનાર્થક ગુજરાતી શબ્દો આપો.
હાલત, દાખિલ, નિકાલ દેના, કલેજા, પીરિયડ, નારાજ, પરીક્ષાભવન, કઠિન, રોક, ચુનાવ
- XI નીચે આપેલા ગુજરાતી શબ્દોના સમાનાર્થક હિન્દી શબ્દો આપો.
આ વખતે, ધમકાવવું, ડહોળાવવું, સ્વચ્છંદતા, ઉત્તરવહી, દળ, કાંપવું, નકલ
- XII તમારા પ્રિય શિક્ષક વિશે ગુજરાતીમાં એક પરિચ્છેદ લખો.

વાંચો અને સમજો

એકલવ્યની ગુરુભક્તિ

એકલવ્ય ભીલ કુમાર હતો. તે દ્રોણ ગુરુ પાસે ધનુષ્યવિદ્યા શીખવા આવ્યો. દ્રોણ હસ્તીનાપુરના રાજકુંવરોને ધનુષ્યવિદ્યા શીખવતા હતા. એકલવ્ય ભીલ કુમાર હતો, તેથી તેને કાઢી મૂક્યો. એકલવ્ય આશ્રમ છોડી જતો રહ્યો. તેણે જંગલમાં જઈ દ્રોણ ગુરુની માટીની મૂર્તિ બનાવી. તેને વંદન કરીને તે રોજ ધનુષ્યવિદ્યાનો મહાવરો કરવા લાગી ગયો. સમય જતાં તે કુશળ બાણાવળી બની ગયો. પોતાને ધનુષ્યવિદ્યા ગુરુની કૃપાથી જ પ્રાપ્ત થઈ છે તેમ માનીને એક દિવસ ગુરુની સામે જઈને ઊભો રહ્યો. દ્રોણને વંદન કરી ગુરુદક્ષિણા માગવા વિનંતી કરી. એકલવ્યને પોતે ન ભણાવ્યો હોવા છતાં તેમના પ્રિય શિષ્ય અર્જુનથી કોઈ આગળ ન વધી જાય તેવા અંગત સ્વાર્થથી પ્રેરાઈને તેમણે એકલવ્યના જમણા હાથનો અંગૂઠો ગુરુદક્ષિણામાં માગી લીધો. એકલવ્યએ સંકોચ વગર ગુરુદક્ષિણા આપી વિદાય લીધી. ધન્ય છે એકલવ્યની ગુરુભક્તિને! આપણે પણ જે મેળવવા ઈચ્છીએ છીએ તે ધ્યેયને વળગી રહેવું જોઈએ. તેને પ્રાપ્ત કરવા અથાગ પરિશ્રમ કરવો પડે. જ્યારે ધ્યેય આપણે પ્રાપ્ત કરી લઈએ ત્યારે આપણને ઘણો આનંદ થાય છે. તે આનંદ આપણને આપણા પરિશ્રમના કારણે મળે છે.

શબ્દાર્થ

ગુજરાતી શબ્દ	હિંદી અર્થ
ગુરુભક્તિ	ગુરુભક્તિ
ભીલકુમાર	ભીલ કા પુત્ર
ધનુષ્યવિદ્યા	ધનુષ-વિદ્યા
હસ્તીનાપુર	ઇતિહાસિક નગરી કા નામ
માટીની	મિટ્ટી કા
વંદન	વંદન

બાણ	બાણ, તીર
મહાવરો	અભ્યાસ
કુશળ	કુશલ
બાણાવળી	બાણ ચલાનેવાલા
માનીને	માન કર
ગુરુદક્ષિણા	ગુરુ-દક્ષિણા
અંગત	વ્યક્તિગત/અંગત
સ્વાર્થ	સ્વાર્થ
પ્રેરાઈને	પ્રેરિત હો કર
જમણા	દાયો
અંગૂઠો	અંગૂઠા
સંકોચ	સંકોચ
વિદાય	બિદા

અભ્યાસ

I પરિચ્છેદના આધારે નીચે આપેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

- 1) એકલવ્ય કોણ હતો?
- 2) એકલવ્ય દ્રોણાચાર્ય પાસે શું શીખવા ગયો હતો?
- 3) દ્રોણાચાર્ય કોને શીખવતા હતા?
- 4) એકલવ્યને દ્રોણાચાર્ય શા માટે કાઢી મૂક્યો?
- 5) એકલવ્ય બાણાવળી શી રીતે થયો?
- 6) એકલવ્ય દ્રોણગુરુને શું આપવા ગયો? શા માટે?
- 7) દ્રોણ ગુરુદક્ષિણામાં શું માગ્યું? શા માટે?
- 8) ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા શું કરવું પડે?

II પરિચ્છેદના આધારે નીચે આપેલાં વાક્યો પૂરાં કરો.

- 1) દ્રોણ ગુરુદક્ષિણામાં એકલવ્યના _____ હાથનો અંગૂઠો માગ્યો.
- 2) ધન્ય છે એકલવ્યની _____!
- 3) અર્જુન _____ પ્રિય શિષ્ય હતો.
- 4) દ્રોણની માટીની મૂર્તિ બનાવીને ધનુષ્યવિદ્યાનો _____ કરતો.
- 5) દ્રોણ _____ રાજકુમારોને શીખવતા.
- 6) એકલવ્ય _____ હતો.

III કોષ્ટકમાં આપેલા હિન્દી શબ્દોના સમાનાર્થક ગુજરાતી શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યો પૂરાં કરો.

- 1) તે રોજ ધનુષ્યવિદ્યાનો _____ કરવા લાગ્યો. (અભ્યાસ)
- 2) દ્રોણ એકલવ્યના જમણા હાથનો _____ ગુરુદક્ષિણામાં માગ્યો. (અંગૂઠો)

- 3) એકલવ્યએ ગુરુદક્ષિણા આપી _____ લીધી. (બિદા)
- 4) દ્રોણે એકલવ્યને _____ ન હતો. (પદ્મયા)
- 5) એકલવ્ય _____ હતો. (भील का पुत्र)

IV હિન્દીમાં અનુવાદ કરી યોગ્ય શીર્ષક આપો.

ચિમનભાઈ સરળ સ્વભાવના માણસ છે. તેમણે પોતાની ફેક્ટરીના મજૂરોને ક્યારેય મજૂર ગણ્યા નથી. તેથી જ કદાચ તેમની ફેક્ટરી અત્યારે આટલો નફો કરી રહી છે. પણ આજે સવારે એક દુર્ઘટના બની. એક મજૂરને વીજળીનો કરંટ લાગતાં તે જમીન પર પટકાઈ ગયો. તેની હાલત ખૂબ જ ગંભીર હતી. તેને તરત જ દવાખાનામાં દાખલ કરી દીધો. હવે તેની તબિયત સારી છે. ચિમનભાઈની ચિંતાનું કારણ એ છે કે, આ ઘટનાને મુદ્દો બનાવી ફેટલાક મજૂરો હળતાલ પર ઉતરી ગયા છે. તેમણે ફેક્ટરીની પરિસ્થિતિ ખરાબ છે, તેમાં સુરક્ષાનાં સાધનોનો અભાવ છે તેવું કહી બીજા મજૂરોને ધમકાવી પોતાની સાથે હળતાલમાં સામેલ કરી લીધા છે. ચિમનભાઈને આ વાતનું ખૂબ જ દુઃખ લાગ્યું છે. તેમણે મજૂરોને સમજાવવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા. ફેક્ટરીના વિદ્યુત વિભાગના ઈજનેરે પણ તે લોકોને ખૂબ સમજાવ્યા પણ તે લોકો પોતાની વાત પર મક્કમ રહ્યા અને આખરે હડતાલ કરી દીધી.

ચિમનભાઈ કાલે ઘાયલ મજૂરને મળવા તેના ઘરે જશે. મજૂરને આ ઘટનાનું વળતર પણ આપશે. તે સારા માણસ છે. તેમણે હંમેશાં મજૂરોની ભલાઈ જ ઈચ્છી છે. હવે મજૂરોનો વારો છે. તેમણે પોતાનો હકારાત્મક સહકાર આપી પોતાની સારપ બતાવવાની છે. પણ જો આ હળતાલ આમ જ ચાલતી રહી તો થોડા દિવસ પછી મજૂરોને ભૂખે મરવું પડશે. આજકાલ તો બધે જ મજૂરોનાં વિવિધ સંઘ ખુલવા લાગ્યા છે. જેમાં થોડાક લોકો એવા પણ હોય છે, જે કોઈ અણબનાવ બનવાની રાહ જોતા હોય છે. આવા લોકો અન્ય મજૂરોને ડરાવી ધમકાવીને ખોટી હળતાલો કરવા અને કરાવવા લાગ્યા છે. આનાથી ફેક્ટરી માલિક અને દેશને આર્થિક નુકસાન પહોંચે છે.

ચિમનભાઈ તો મજૂરોનું હિત ઈચ્છે છે. તેથી જ તે મજૂરોને મનાવવા પોતાનાથી બનતા બધા જ પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા છે. જેથી જેટલી બને તેટલી જલ્દી આ હડતાલ પૂરી થઈ જાય અને બધા જ મજૂરો પોતપોતાના કામે લાગી જાય અને બધા લોકો પહેલાંની જેમ જ હળીમળીને કામ કરવા લાગે. રાજ-ખુશીથી પૈસા રળે અને હસતાં હસતાં બે ટંકનું જમવાનું મેળવે. ભગવાન હળતાલ કરવાવાળા આ મજૂરોને સદ્બુદ્ધિ આપે.

शब्दार्थ

गुजराती शब्द	हिंदी अर्थ
मजूर	मजदूर/मजीवी
वीजणी/विद्युत	विद्युत
पटकावुं	गीरना
अभाव	अभाव
इंजनेर	इंजीनियर/यंत्रविद्या-विशेषज्ञ
विभाग	विभाग/भाग
मक्कम	पक्का/दृढ
घायल	घायल
वणतर	मुआवजा/बदली
भलाई	भलाई/अच्छाई
वारो	बारी/पारी
हकारात्मक	हकारात्मक
सारप	भलाई/अच्छाई
भूभे मरवुं	भूखा मरना
संघ	संघ
अणभनाव	बुरी घहना
राह	प्रतीक्षा/इंतजार
भोटी भोटी	झूठ-मूठ की
हित	हित/लाभ/कल्याण
मनाववुं	मनाना
हमीमणीने	हिल-मिल कर/मिलजुल कर
राजभुशी	राजी-खुशी
रणवुं	कमाना
टंक	जून/वक्त
भेणववुं	पाना/हांसील करना
सद्बुद्धि	सद्बुद्धि

V गुजरातीमां अनुवाद करी योग्य शीर्षक आपो.

महारथी द्रोणाचार्य, कौख दल के श्रेष्ठ घनुर्धर को ही शिक्षा दिया करते थे। इसलिए उन्होंने कर्ण को शिक्षा देने के लिए मना कर दिया। द्रोणाचार्य जी का व्यवहार कर्ण को अच्छा नहीं लगा। कर्ण स्वयं को ब्राह्मण बता कर परशुराम के शिष्य बन गया। ब्राह्मण बालक समझ कर परशुराम जी कर्ण को शस्त्र विद्या सिखाने लगे। लेकिन एकदिन कर्ण का असत्य परशुराम जी को मालूम हुआ तो बहुत क्रोध आया। उन्होंने कर्ण से कहा 'तुमने मेरे

सामने असत्य व्यवहार करके बड़ा अपराध किया है।"

परशुराम जी का ऐसा क्रोध देखकर कर्ण भय से काँपने लगा। कर्णने गुरुके समक्ष अपना अपराध स्वीकार किया। कर्ण के क्षमा माँगने पर भी परशुराम का क्रोध शांत नहीं हुआ। उन्होंने गुस्से से लाल होकर कर्णसे कहा। "तुमने मेरे प्रति अक्षम्य अपराध किया है। मैं तुम्हें इसके लिए क्षमा नहीं कर सकता। तुम्हें गुरुके प्रति किए गए छल-कपट का फल भुगतना ही पड़ेगा।"

अपनी भूल समझ कर कर्ण का हृदय रोउठा/वह मन ही मन पछताने लगा। लेकिन वह अब क्या कर सकता था? कर्ण परशुराम जी से बार-बार क्षमा माँगने लगा। लेकिन परशुरामजी ने उसे क्षमा नहीं किया। उन्होंने कर्ण को शाप दे दिया। परशुराम जी ने कहा "तुमने मुझसे झूठ बोल कर विद्या प्राप्त की है। इसलिए यह तुम्हें नहीं फलेगी। कठिन अवसर आने पर तुम अपनी विद्या भूल जाओगे। तुम्हें गुरु से छल करने के कारण बेमौत मरना पड़ेगा।"

शाप सुनकर कर्णने अपने गुरु परशुरामजी से बहुत अनुनय विनय की। लेकिन वे नहीं माने। उन्होंने कहा "मैं शाप दे चुका हूँ। मैं इसे लौटा नहीं सकता।"

महाभारत के युद्ध में जब कर्ण और अर्जुन का निर्णायक युद्ध हो रहा था तब कर्ण के रथ का पहिया धरती में फँस गया। कर्ण के लिए वह कठिन समय था। कर्ण अर्जुन पर प्रहार करना चाहता था लेकिन वह गुरु के शापवश अपनी विद्या भूल गया। अर्जुन ने कर्ण को मारडाला। अंत में कर्ण को गुरु के शाप का फल भुगतना पड़ा।

शब्दार्थ

गुजराती शब्द

महारथी

धनुर्धर

शिष्य

ब्राह्मण

शस्त्रविद्या

छल

जानना

अपराध

समक्ष

स्वीकार

अक्षम्य/माझ न करी शक्य तेवुं

भोगवतुं

रडी पड्यो

पछतावुं

शाप

हिंदी अर्थ

महारथी

धनुर्धर

शिष्य

ब्राह्मण

शस्त्रविद्या

छल

जानना

अपराध

समक्ष

स्वीकार

अक्षम्य

भुगतना

रो उठा

पछताना

शाप

ફળવું	फलना
મરવું	मरना
અનુનય/વિનવણી/કાલાવાલા	अनुनय
વિનય/નમ્રતા	विनय
પીગળ્યા	पसीजे
નિર્ણાયક	निर्णायक
પૈડું	पहिया
ફસવું	फँसना
પ્રહાર	प्रहार
શાપવશ	शाप वश

टिप्पणियाँ

1. पिछले पाठों में आपको गुजराती की विविध क्रियाओं का परिचय मिला होगा। इस पाठ के वाक्यों में उस प्रकार की क्रियाओं का बोध कराया गया है जो एक से अधिक शब्दों से बनी हुई हैं। अर्थात् मिश्र तथा संयुक्त क्रियावाले वाक्यों का प्रयोग इस पाठ में दिखाया गया है।

1.	1)	હમણાં તે હોસ્પિટલમાં દાખલ થઈ છે.	अभी वह अस्पताल में <u>दाखिल हुआ</u> है।
	2)	કેટલાક વિદ્યાર્થી હડતાલ કરી રહ્યા છે.	कुछ विद्यार्थी <u>हड़ताल कर रहे</u> हैं।
	3)	કેટલાક વિદ્યાર્થી પરીક્ષાખંડમાં નકલ કરે છે.	कुछ विद्यार्थी परीक्षा में <u>नकल करते</u> हैं।
2.	1)	મને તો આવો વ્યવહાર બિલકુલ સારો નથી લાગતો.	मुझे तो ऐसा व्यवहार बिलकुल <u>अच्छा नहीं</u> लगता।
	2)	તને કેમ આટલું જલદી ખોટું લાગી જાય છે?	तुम्हें क्यों इतनी जल्दी <u>बुरा</u> लग जाता है।

उपर्युक्त (1.1,2,3) के वाक्यों की रेखांकित क्रियाओं में पहले शब्द संज्ञाएँ हैं और दूसरे शब्द क्रिया रूप हैं। (2.1,2) के वाक्यों की क्रियाओं में पहले शब्द विशेषण और दूसरे शब्द क्रिया रूप हैं। ऐसे दो शब्द विभागों के शब्दों से बनी क्रियाओं को मिश्र क्रियाएँ कहते हैं।

1)	આવા જ વિદ્યાર્થી જીવનમાં કંઈક કરી બતાવે છે.	ऐसे ही विद्यार्थी जीवन में कुछ <u>कर दिखाते</u> हैं।
2)	તમે પૂરી જવાબારી અમારા પર જ છોડી દીધી છે.	आप पूरी जिम्मेदारी हम पर ही <u>छोड़ देते</u> हैं।

3)	ते न मान्या अने आभरे हडताल पर उतरी गया.	वे नहीं माने और आखिर हडताल पर <u>उतर गए</u> ।
4)	ते ओल्यो अने छोकरा छोकरीओ थाल्यां गया?	वह बोला और लडके-लडकियाँ <u>चले गए?</u>
5)	तेमने तो रजा मणी गर्छ.	उनको तो छुट्टी <u>मिल गई</u> ।
6)	डेमिस्ट्रीना प्रोफेसरने डॉलेजमांथी काढी भूकवामां आवे.	केमेस्ट्री प्रोफेसर को कालेज से <u>निकाल दिया जाए</u> ।

उपर्युक्त वाक्यों के रेखांकित क्रियारूप दो दो क्रियारूपों से बनी हैं और इन्हें संयुक्त क्रियाएँ कहते हैं। प्रधान क्रिया के मूल रूप से सहायक क्रियाओं के काल, लिंग, वचन के अनुसार विविध रूपों का प्रयोग कर के ऐसी संयुक्त क्रियाएँ बनती हैं। इस प्रकार के संयुक्त क्रिया रूप क्रिया करने की रीति, अचानकता, कोमलता, निर्णय, अचिंत्यता, आदि विविध मनोविकारों को प्रकट करते हैं।

III	1)	ते क्लासमां आवीने अन्य छोकरा-छोकरीओने धमकाववा लाग्यो.	वह क्लास में आकर अन्य लडके लडकियों को <u>धमकाने लगा</u> ।
	2)	जूथोना उन्माद जोईने तो अधनां काणजा कांपवा लागे छे.	जूथो के उन्माद को देखकर तो सब के कलेजे <u>काँपने लगते हैं</u> ।
	3)	आ लोको अकबीजानी उत्तरवहीमांथी ज लभवा लाग्या छे.	ये लोग एक दूसरे की उत्तर पुस्तिकाओं में ही <u>लिखने लगे हैं</u> ।
	4)	तेमने नकल करतां रोकतो धमकावा लागे छे.	इन्हें नकल करते रोकतो <u>धमकाने लगते हैं</u> ।
	5)	तुं पण शुं आटली अवी वात पर गुस्सो करवा लागी?	तुम भी क्या इतनी सी बात पर <u>गुस्सा करने लगी?</u>

उपर्युक्त वाक्यों के क्रियारूपों में मूल क्रिया के कृदंतवाची रूपों के साथ प्रत्यय (-वा) जोड़कर 'लग' क्रिया के काल, पुरुष, लिंग तथा वचन के अनुसार विविध रूप प्रयुक्त हुए हैं। ऐसे क्रिया-रूप क्रिया के शुरु होने का बोध कराते हैं। इसलिए उक्त संयुक्त क्रियाएँ आरंभबोधक हैं।

IV	1)	तेमने पुस्तको पण वांचवी नथी पडती.	उनको पुस्तकें भी नहीं पढनी पडें।
	2)	आवी स्वच्छंदता पर अंकुश भूकवो पडशे.	ऐसी स्वेच्छाचारिता पर रोक लगानी पडेगी।
	3)	आवुं थालतुं रक्षुं तो निरीक्षकने परीक्षाभंडनी अहार ज बेसवुं पडशे.	एसा चलता रहा तो पर्यवेक्षक को परीक्षा भवन के बाहर ही बैठना पडेगा।

उपर्युक्त वाक्यों के रेकांकित क्रिया-रूपों में दोनों शब्द क्रिया रूप ही हैं। पहले शब्द 'वुं' (वं), 'वी'(वी), 'वा'(वा) प्रत्ययों वाले क्रिया रूप के हैं। ये रूप कर्म के लिंग और वचन के अनुसार हैं। दूसरे क्रिया रूप 'पडशे' (पडशे), 'पडी' (पडी), 'पड्या' (पड्या), 'पड' (पड) क्रिया के विविध रूप हैं। ये रूप काल, लिंग, वचन के अनुसार प्रयुक्त हुए हैं और ऐसे प्रयोग क्रिया की अनिवार्यता का बोध कराते हैं।